

การส่งเสริมการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของนิสิตสาขาการศึกษาปฐมวัย โดยใช้กิจกรรมการปลูกพืชผักสวนครัว

The Study of Supporting Learning Sufficiency Economy Philosophy of Students Majoring in Early Childhood Education by Backyard Gardening Activity

วรรณิษา หาคูณ¹
Vannisa Hakoon¹

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ นิสิตสาขาการศึกษาปฐมวัย ได้เรียนรู้ปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง โดยบูรณาการเรียนรู้จากการฝึกปฏิบัติ การปลูกพืชผัก สมุนไพร มีการดูแลรักษา การเก็บผลผลิต การแปรรูป และการจำหน่ายผลผลิตที่ ไร่ซีซี หรือ ซีซีฟาร์ม (CEECE Farm) เป็นการศึกษารายกรณี นิสิตสาขาการศึกษาปฐมวัย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคามภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2558 โดยการบูรณาการกับรายวิชาในสาขาการศึกษาปฐมวัยที่ผู้วิจัยรับผิดชอบ ได้แก่ รายวิชานิทานและวรรณกรรมสำหรับเด็กปฐมวัย รายวิชาภาษาไทยและการรู้หนังสือสำหรับเด็กปฐมวัย รายวิชาการศึกษาเอกเทศทางการศึกษาปฐมวัย และรายวิชาการประกันคุณภาพทางการศึกษาปฐมวัย จำนวนทั้งหมด 104 คน เป็นนิสิตชาย จำนวน 2 คน และเป็นนิสิตหญิง จำนวน 102 คน เครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ 1) พื้นที่การลงปฏิบัติการเรียนรู้การปลูกพืชผัก บริเวณหลังอาคารศึกษาศาสตร์ 2 คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม 2) การเขียนสะท้อนความคิด/ ความรู้สึกของนิสิตสาขาการศึกษาปฐมวัย ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง หลังสิ้นสุดการลงปฏิบัติการเรียนรู้ การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้ดำเนินการแบ่งเป็น 3 ระยะ ได้แก่ ระยะเตรียมการ ระยะดำเนินการ และระยะเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา โดยการบรรยายและสรุปข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการเรียนรู้

ผลการวิจัย พบว่า 1. ปัจจัยส่งผลกระทบต่อความสำเร็จ/อุปสรรคของการเรียนรู้ของนิสิต ได้แก่ นิสิต, สถานที่, วัสดุอุปกรณ์, งบประมาณ, อาจารย์ที่ปรึกษา และปัจจัยอื่นๆ เช่น สภาพอากาศ ภาระงานอื่นๆ ของนิสิต 2. การเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของนิสิต จากการลงมือปฏิบัติกิจกรรมผ่านประสบการณ์ตรง นิสิตเกิดการเรียนรู้และสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้ 2.1 ความพอประมาณ นิสิตเกิดการเรียนรู้การใช้ทรัพยากรอย่างพอเพียง ตระหนักถึงคุณค่าและการใช้อย่างประหยัด เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด ทั้งสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ และงบประมาณ 2.2 มี

¹ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

¹ Faculty of Education, Mahasarakham University

เหตุผล นิสิตเรียนรู้การใช้หลักการ และเหตุผล ในการคิดวิเคราะห์ เพื่อวางแผน ตัดสินใจเลือก และ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากการลงมือปฏิบัติ ตามข้อมูลที่มีและได้ศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม ภายใต้แนวคิดที่ว่า “ถ้า นิสิตเป็นผู้บริโภคจะเลือกซื้อสินค้า...หรือไม่” 2.3 การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี นิสิตเรียนรู้การบริหาร จัดการภายใต้เงื่อนไขที่มี ทั้งเวลา สถานที่ และกำลังคน การเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ผ่านการลงมือปฏิบัติอย่างมีความหมาย และมีความสุข นิสิตเกิดการเรียนรู้หลักการและวิธีคิดที่จะสามารถนำไปประยุกต์ใช้เมื่อเจอ สถานการณ์ที่แตกต่างกันออกไปได้ เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันทางความคิดให้นิสิต ขยายไปสู่ผู้อื่น และสังคมต่อไป 2.4 เงื่อนไขความรู้และเงื่อนไขคุณธรรม ทุกการลงมือปฏิบัติและทุกการเรียนรู้ของนิสิตยังมีการทำซ้ำบ่อย ๆ ก็จะทำให้เกิดความชำนาญ ส่งผลให้นิสิตเป็นผู้รอบรู้ มีความรอบคอบ และมีความระมัดระวังในการปฏิบัติ โดยใช้ความรู้ที่ได้รับจากการปฏิบัติ ทั้งจากประสบการณ์เดิมและประสบการณ์ใหม่มาประยุกต์ใช้ เพื่อแก้ไขปัญหาในสถานการณ์ต่าง ๆ ประกอบกับการมีคุณธรรม จริยธรรม ทั้งความซื่อสัตย์สุจริต ความอดทน ความเพียรพยายาม มีความรับผิดชอบในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ความสามัคคี การตรงต่อเวลา การช่วยเหลือและการมีน้ำใจต่อผู้อื่น

คำสำคัญ: การเรียนรู้ นิสิตสาขาการศึกษาปฐมวัย ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ความพอเพียง มีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี เงื่อนไขความรู้ เงื่อนไขคุณธรรม การปลูกพืชผักสวนครัว

Abstract

This research was aimed to make students majoring in early childhood education learn about the Sufficiency Economy Philosophy by integrating learning process through practicing planting vegetables and herbs, harvesting, processing products and selling the products at the CEECE farm. This case study include 104 students in total, 2 males students and 102 females students majoring in early childhood education in the second semester of academic year 2016, Mahasarakham university. The researcher integrated the learning with subjects in early childhood education field such as Story and literature for young Children, Thai languages and literacy for young children, Independent study in early childhood education and Early childhood education quality assurance. The research instruments were 1) CEECE Farm area for practicing growing vegetables and herbs and 2) Self Reflection from the students. Data collection was conducted through three phases including 1) preparation 2) process and 3) data collection. The researcher analyzed the content by describing and drawing conclusions from students opinions about the learning.

This research revealed: 1. Factors affecting success or barriers to learning include students, location, materials, budget, academic advisors and other factors such as climate and workloads of students. 2. Students majoring in early childhood education learn the Sufficiency Economy Philosophy through practicing at the CEECE farm. Students learn Sufficiency Economy Philosophy and knowledge as follows ; 2.1 Moderation: Students learn

to use the resources sufficiently. Students realize the value and use resources in order to maximize savings ; location, materials and budget. 2.2 Reasonableness: Students learn to apply the principles of reason and critical thinking to planning decisions and resolving issues arising from the implementation based on information that they have gathered and relies on the concept, “if students are consumers, will they buy the products from the shop or not?” 2.3 Self-immunity: Students learn management skills in regards to time, place, and people. Students learn the skills through meaningful and joyful practices. Students learn the principles and methods that can be applied to different situations which strengthen self-immunity. As a result, they can extend the knowledge to others and society. 2.4 Knowledge condition and Moral condition: Students’ proficiency is reinforced through regular practice. By applying existing and new knowledge along with morality, ethics, honesty, endurance, perseverance, responsibility, unity, punctuality, and kindness to the practice ; students will become knowledgeable, self-aware, and attentive.

Keywords: Learning process, students majoring in early childhood education, sufficiency economy philosophy, moderation, self-reliance, knowledge condition, moral, backyard gardening

บทนำ

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัส ชี้แนะแนวทางแก่พสกนิกรชาวไทยมาตลอดนาน ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2517 และได้พระราชทานต่อเนื่องมาโดยตลอด ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจ และเมื่อภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไข เพื่อให้รอดพ้นและสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง และยั่งยืน ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ดังในปี พ.ศ. 2537 ซึ่งอยู่ในภาวะที่เศรษฐกิจไทยยังคงขยายตัวในอัตราที่สูง แต่มีอัตราความเสี่ยงอันเนื่องมาจากความโลภในจิตใจของบุคคลในสังคมที่มีมากเกิดขึ้นจนเกินความพอดี และจากนั้นพระราชทานต่อมาทุกปีนับตั้งแต่ปี 2538-2540 จนกระทั่งได้อธิบายความหมายอย่างชัดเจนไว้ใน ปี พ.ศ. 2542

“เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และการปฏิบัติของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศ ให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ รอบคอบ และระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีจิตสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม

ดำเนินชีวิตอยู่ด้วยความอดทน ความเพียรมีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว กว้างขวาง ทั้งทางด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และ วัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี” (สุจินดา ขจรรุ่งศิลป์, 2553: 5 อ้างอิงจาก จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา และ ปรียานุช พิบูลสรารุณ, 2552: ง-จ, ฉลองภพ สังกร์กาญจน์ และคณะ, 2552: 17) การพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 จึงมีแนวคิดที่มีความต่อเนื่องจากแนวคิดของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8-10 โดยยังคงยึดหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” และ “คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา” รวมทั้ง “สร้างสมดุลการพัฒนา” ให้บังเกิดผลในทางปฏิบัติที่ชัดเจนยิ่งขึ้นในทุกระดับ บนทางสายกลาง (สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาศึกษาและ สังคมแห่งชาติ, 2554: จ-ช)

การเรียนการสอนในศตวรรษที่ 21 ความรู้ ไม่ได้อยู่ที่ครูจะมาบอกผู้เรียนอีกต่อไป แต่ความรู้มีในทุกสื่อที่นำเสนอทั้ง หนังสือ อินเทอร์เน็ต โทรทัศน์ และสื่อรูปแบบอื่นๆ การจัดการเรียน การก็เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมที่ยึดครูเป็นหลัก ไปเป็นการจัดการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียน เป็น ศูนย์กลาง ซึ่งจะจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้อง กับธรรมชาติของผู้เรียน ประสบการณ์ ความ สนใจ ความสามารถ และบริบทสังคมที่ผู้เรียน อาศัยอยู่ ผู้เรียนจะได้ลงมือปฏิบัติผ่านกิจกรรม ที่ หลากหลาย สอดคล้องกับความแตกต่างระหว่าง บุคคล มีครูเป็นผู้สนับสนุนการเรียนรู้ ให้ผู้เรียน สร้างและพัฒนาองค์ความรู้ได้ด้วยตนเองตาม ศักยภาพสูงสุดของแต่ละคน (McComds L. & Miller, 2007: 16 อ้างอิงจาก McComds L. & Whisler, 1997)

จากกระแสของการเปลี่ยนแปลงทาง สังคมที่เกิดขึ้นดังกล่าว ผู้วิจัยจึงตระหนักถึงความ

สำคัญของการพัฒนานิสิตสาขาการศึกษาปฐมวัย ซึ่งเป็นหนึ่งในอนาคตของครูปฐมวัยที่จะก้าวออกไปเป็นแบบอย่างที่ดีในการดูแลและจัดการศึกษา ให้แก่เด็กปฐมวัยต่อไป ให้ได้เรียนรู้และอยู่ร่วม ในสังคมแห่งนวัตกรรม เทคโนโลยีที่ก้าวเปลี่ยน ไปอย่างรวดเร็วได้อย่างสมดุล และมีความสุข ภายใต้การน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มาให้นิสิตเรียนรู้ ผ่านฝึกปฏิบัติการจริง จนเกิดองค์ความรู้ได้ด้วย ตนเองตามศักยภาพแห่งบุคคลที่ศูนย์ความเป็น เลิศทางการศึกษาปฐมวัย (Center of Excellent for Early Childhood Education: CEECE) คณะ ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ซึ่งมีหนึ่ง ในศูนย์การเรียนรู้ย่อยที่นิสิตได้เข้าไปเรียนรู้ คือ ไร่ ซีซี หรือ ซีซีฟาร์ม (CEECE Farm) ซึ่งจะมีพื้นที่ ให้นิสิตได้ปลูกพืชผัก สมุนไพร ดูแลรักษา เก็บ ผลผลิต แปรรูปผลผลิต และการจำหน่าย โดยบูรณา การกับรายวิชาที่ผู้วิจัยรับผิดชอบจัดการเรียน การสอนนิสิตสาขาการศึกษาปฐมวัยชั้นปีที่ 1-4 ให้เกิด การเรียนรู้ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง มีความ พอประมาณ มีเหตุผล ก่อเกิดเป็นภูมิคุ้มกันที่ดี ในตัวเอง โดยใช้ความรู้ที่มีให้เกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งคำนึงถึงคุณธรรม จริยธรรมในการนำไปปฏิบัติ เพื่อให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ของนิสิตได้อย่างสมดุล

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาผลการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียงของนิสิตสาขาการศึกษาปฐมวัย โดยใช้ กิจกรรมการปลูกพืชผักสวนครัว

ขอบเขตของการวิจัย

1. กรอบเนื้อหาที่ศึกษาเป็นการส่งเสริม การเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของนิสิตสาขา

การศึกษาปฐมวัย โดยใช้กิจกรรมการปลูกพืชผักสวนครัว

2. การเลือกกลุ่มตัวอย่างเป็นแบบเจาะจง (Purposive sampling) เป็นนิสิตสาขาการศึกษาปฐมวัย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ชั้นปีที่ 1-4 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2558 ที่เรียนรายวิชาในสาขาการศึกษาปฐมวัยที่ผู้วิจัยรับผิดชอบสอน จำนวนทั้งหมด 104 คน เป็นนิสิตชายจำนวน 2 คน และนิสิตหญิง จำนวน 102 คน ได้แก่

ชั้นปีที่ 1 รายวิชานิทานและวรรณกรรมสำหรับเด็กปฐมวัย เป็นนิสิตหญิง จำนวน 18 คน

ชั้นปีที่ 2 รายวิชาภาษาไทยและการรู้หนังสือสำหรับเด็กปฐมวัย เป็นนิสิตชาย จำนวน 1 คน และเป็นนิสิตหญิง จำนวน 32 คน

ชั้นปีที่ 3 รายวิชาการศึกษาเอกเทศทางการศึกษาปฐมวัย เป็นนิสิตชาย จำนวน 1 คน และเป็นนิสิตหญิง จำนวน 24 คน

ชั้นปีที่ 4 รายวิชาการประกันคุณภาพทางการศึกษาปฐมวัย เป็นนิสิตหญิง จำนวน 28 คน

3. ตัวแปรที่ศึกษาได้แก่

ตัวแปรต้น คือ กิจกรรมการปลูกพืชผักสวนครัว

ตัวแปรตาม คือ การเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของนิสิตสาขาการศึกษาปฐมวัย

4. ระยะเวลาในการทำวิจัย เริ่มจากเดือนมกราคม 2559 – กันยายน 2559

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. พื้นที่การลงปฏิบัติการปลูกพืชผักสวนครัวที่บริเวณหลังอาคารศึกษาศาสตร์ 2 คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

2. การเขียนสะท้อนความคิด/ความรู้สึก (Self Reflection) ของนิสิตสาขาการศึกษาปฐมวัย ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง หลังสิ้นสุดการดำเนินกิจกรรม

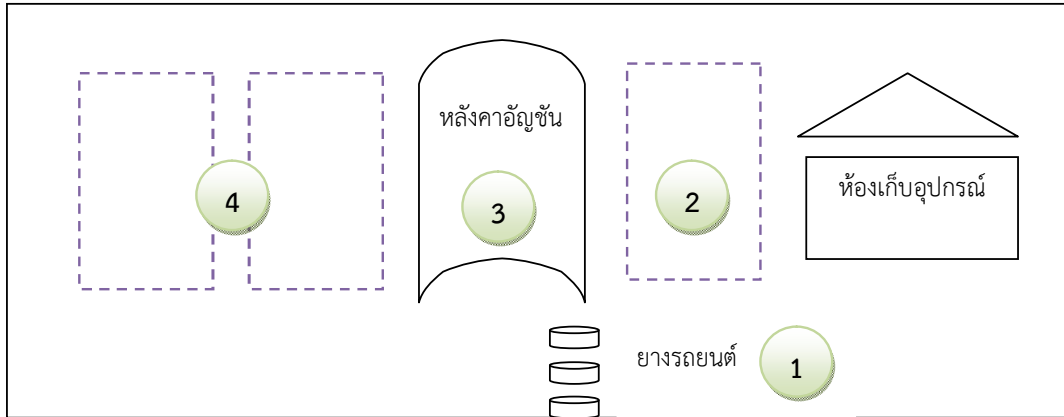
การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการส่งเสริมการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับนิสิตสาขาการศึกษาปฐมวัย โดยใช้กิจกรรมการปลูกพืชผักสวนครัวในครั้งนี้ได้ดำเนินการวิจัยแบ่งเป็น 3 ระยะ ได้แก่ ระยะเตรียมการ ระยะดำเนินการ และระยะเก็บรวบรวมข้อมูล ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ระยะที่ 1 การเตรียมการ

1.1 ศึกษาข้อมูล วางแผนการทำงานร่วมกันกับนิสิต โดยมอบหมายพื้นที่รับผิดชอบให้นิสิต ตั้งแต่ชั้นปีที่ 1- 4

1.2 การแบ่งพื้นที่รับผิดชอบของนิสิตชั้นปีที่ 1-4 โดยการบูรณาการกิจกรรมผ่านรายวิชาที่ผู้วิจัยสอนภาคเรียนที่ 2/2558 ดังภาพที่ 1 ความรับผิดชอบ (CEECE Farm)

ภาพที่ 1 CEECE Farm

- ชั้นปีที่ 1 วิชา นิทานและวรรณกรรม สำหรับเด็กปฐมวัย รับผิดชอบปลูกผักในยางรถยนต์ 3 ล้อ บริเวณหมายเลข 1 ในแผนภาพ 4 แล้วบันทึกผลการปลูก การเจริญเติบโต เพื่อนำไปสู่การเชื่อมโยงให้นิสิตฝึกการใช้ภาษาในการสื่อสาร การแต่งเรื่องราว/นิทาน ที่จะเป็นพื้นฐานของการสร้างนิทานในรายวิชา

- ชั้นปีที่ 2 วิชา ภาษาไทยและการรู้หนังสือสำหรับเด็กปฐมวัย รับผิดชอบปลูกพืชบริเวณ หมายเลข 2 ในแผนภาพ 1 และเรือนเก็บอุปกรณ์ของไร่ CEECE Farm เมื่อนิสิตปลูกพืชผักแล้ว เชื่อมโยงสู่รายวิชาที่เรียน จะนำไปออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ทางภาษาให้เด็กปฐมวัยได้อย่างไร

- ชั้นปีที่ 3 วิชา การศึกษาเอกเทศทางการศึกษาปฐมวัย รับผิดชอบพื้นที่รอบๆ หลังคาไร่ CEECE Farm บริเวณหมายเลข 3 ในแผนภาพ 1 โดยให้น้ำดอกอัญชันที่ได้ปลูกใน ภาคเรียนที่ 1/2558 แล้วนั้นจะนำมาคิด ออกแบบเพื่อแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์เพื่อจำหน่ายโดยไม่ซ้ำกันในแต่ละครั้งได้อย่างไร

- ชั้นปีที่ 4 วิชา การประกันคุณภาพทางการศึกษาปฐมวัย รับผิดชอบพื้นที่รอบๆ ไร่ CEECE Farm บริเวณหมายเลข 4 ในแผนภาพ 1 และทำหน้าที่ตั้งเกณฑ์ในการตรวจสอบคุณภาพผลผลิตของไร่ CEECE Farm ในแต่ละครั้งที่จำหน่าย เพื่อฝึกออกแบบและประเมินคุณภาพของผลิตภัณฑ์ซึ่งเชื่อมโยงความรู้จากรายวิชา โภชนาการที่เรียนและเป็นพื้นฐานกระบวนการคิดของการเรียนรู้ในรายวิชาการประกันคุณภาพทางการศึกษาปฐมวัย

1.3 นิสิตแต่ละชั้นปีจะร่วมกันออกแบบว่าจะทำอะไรกับพื้นที่รับผิดชอบ วางแผนงาน และมอบหมายหน้าที่ให้เพื่อนในชั้นปี โดยมีเงื่อนไขในการดำเนินงานจะต้องนำผลผลิตออกจำหน่ายในทุกๆ สัปดาห์สุดท้ายของเดือน ตลอดภาคการศึกษา จำนวน 4 ครั้ง ได้แก่ สิ้นเดือนมกราคม กุมภาพันธ์ มีนาคม และเมษายน ซึ่งจำหน่ายให้บุคลากรภายในคณะศึกษาศาสตร์ และหักกำไรจากการจำหน่ายให้ไร่ CEECE Farm ร้อยละ 20 เพื่อใช้ในการบำรุงรักษาสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ และจัดหาวัสดุุดิบเพื่อดำเนินการในครั้งต่อไปในการปลูกและจำหน่ายผลผลิต โดยมีงบประมาณในการดำเนินการและบริหารจัดการชั้นปีละ 1,000 บาท

ระยะที่ 2 การดำเนินการ

2.1 ดำเนินการพัฒนาตามแนวทางที่ ได้ร่วมกันออกแบบร่วมกับนิสิต โดยระหว่าง การดำเนินงานจะติดตามการทำงานของนิสิต ประชาสัมพันธ์กิจกรรม สื่อสารงาน ผ่านแฟนเพจ (Fan page) ของไร่ CEECE Farm (<https://www.facebook.com/CEECEFarm/>)

2.2 เชิญชวนให้บุคลากรในคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มาร่วม กิจกรรมกับนิสิต มาอุดหนุนสินค้าของนิสิต และ มาเรียนรู้ธรรมชาติ ต้นไม้ ดอกไม้ พืชผักสวนครัวที่นิสิตปลูกที่ไร่ CEECE Farm ผ่านเฟซบุ๊ก ของบุคลากรคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม (<https://www.facebook.com/groups/163030060413006/>)

ระยะที่ 3 ระยะเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 ประเมินผลการการเรียนรู้ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของนิสิตที่เป็น กลุ่มตัวอย่าง โดยให้นิสิตเขียนสะท้อนความคิด/ความรู้สึก (Self Reflection) ของตนเองจากการดำเนิน ปฏิบัติการที่ไร่ CEECE Farm

3.2 เก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ ข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการ วิเคราะห์เนื้อหา โดยการบรรยายและสรุปข้อคิด เห็นเกี่ยวกับการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ผ่านการฝึกปฏิบัติการที่ไร่ CEECE Farm

ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง การส่งเสริม กระบวนการเรียนรู้โดยประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับนิสิตชั้นปีที่ 1-4 สาขา การศึกษาปฐมวัย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ได้รับประสบการณ์ที่หลากหลายจาก การลงมือปฏิบัติกิจกรรม การดูแลรักษา การเก็บ

ผลผลิต การแปรรูป และการจำหน่ายผลผลิตที่ไร่ CEECE Farm พบว่า

1. บัณฑิตส่งผลกระทบต่อความสำเร็จ/อุปสรรคของการเรียนรู้ของนิสิต ได้แก่

1.1 นิสิต ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญมากในการ ส่งผลความสำเร็จของงาน หากนิสิตมีการบริหารจัดการที่ดี มีการวางแผนงาน และดำเนินการตาม แผนที่วางไว้ได้ ก็จะส่งผลให้เกิดความสำเร็จ ใน งาน ซึ่งต้องอาศัยตั้งแต่การร่วมมือกัน ร่วมแสดง ความคิดเห็น ออกแบบ วางแผน และร่วมกัน ดำเนินการ ซึ่งต้องเป็นไปด้วยความเข้าใจ ยอมรับ ฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน เมื่อเกิดปัญหาพร้อม ที่จะหาทางแก้ไขอย่างสร้างสรรค์ เรียนรู้ซึ่งกันและ กัน ยอมรับความแตกต่างระหว่างกัน

1.2 สถานที่ วัสดุ อุปกรณ์ งบประมาณ เป็นส่วนช่วยในการอำนวยความสะดวกของการ ปฏิบัติงาน ให้เป็นไปตามแผนงานที่วางไว้ภายใต้ สิ่งอำนวยความสะดวกที่มี

1.3 อาจารย์ที่ปรึกษา คอยให้คำแนะนำ ชี้แนะ ติดตามผลการดำเนินงาน พร้อมทั้งจะอำนวยความสะดวกแก่นิสิต ให้กำลังใจในการทำงาน และทำงานร่วมกับนิสิต เพื่อจะได้เห็นปัญหา และ อุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น การฟังเสียงสะท้อนจาก นิสิต เกิดเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างองค์ ความรู้ต่าง ๆ แก่กันและกัน

1.4 ปัจจัยอื่น ๆ ที่อยู่นอกเหนือการ ควบคุม เช่น สภาพอากาศที่ร้อนจัด การมีกิจกรรม ต่าง ๆ ทั้งของทางสาขา คณะ และมหาวิทยาลัย ที่กระทบต่อแผนการดำเนินงาน ก็ใช้วิธีการปรับ แก้ไขตามสถานการณ์ ตามความเหมาะสม เพื่อ เอื้อประโยชน์สูงสุดแก่การดำเนินงาน

2. การเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของนิสิต จากการลงมือปฏิบัติกิจกรรมผ่าน ประสบการณ์ตรงที่ไร่ CEECE Farm จึงส่งผลให้

นิสิตเรียนรู้อย่างมีความหมาย เกิดความสุข ได้ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เกิดการพัฒนาการเรียนรู้ และสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

2.1 ความพอประมาณ นิสิตเกิดการเรียนรู้ที่ใช้ทุกอย่างอย่างเหมาะสม เพียงพอ และเกิดประโยชน์สูงสุดทั้งในการ การบริหารจัดการงบประมาณที่ได้มาให้เกิดผลกำไร และการแบ่งสัดส่วนรายได้ที่หามาได้ มีคุณภาพ ราคาเหมาะสม เห็นคุณค่าและความสำคัญของเงิน กว่าที่จะหามาได้ต้อง แลกมาด้วยความพยายาม อดทน และความเหน็ดเหนื่อย ทำให้นิสิตตระหนักได้ว่าต้องใช้จ่ายอย่างประหยัด ไม่ฟุ่มเฟือย เพื่อลดภาระของครอบครัวอีกทางด้วย

2.2 มีเหตุผล การเรียนรู้จากการลงปฏิบัติ ทั้งการเลือกชนิดพืชที่จะปลูก การเลือกพื้นที่ที่เหมาะสมแก่การปลูก ทำให้นิสิตเรียนรู้ที่จะหาข้อมูลต่างๆ มาใช้เพื่อตัดสินใจดำเนินการอย่างมีหลักการและเหตุ ฝึกการคิดไตร่ตรอง พิจารณาถึงผลที่จะเกิดขึ้น เช่น การเลือกใช้ต้นทุนที่มีทั้งวัตถุดิบ วัสดุ อุปกรณ์ พื้นที่ ที่จะสามารถสร้างผลกำไร/ขาดทุน เมื่อนำผลผลิตออกจำหน่าย การออกแบบการนำเสนอผลผลิตที่น่าสนใจ เป็นที่ต้องการของผู้บริโภค ทั้งคุณภาพ ราคา และทุกขั้นตอนการผลิตปลอดภัย ถูกสุขอนามัย ภายใต้แนวคิดที่ให้นิสิต “ถ้าเป็น ผู้บริโภคจะซื้อสินค้า...หรือไม่”

2.3 การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี เรียนรู้การบริหารจัดการภายใต้เงื่อนไขที่มี ทั้งเวลา สถานที่ และกำลังคนมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี การเรียนรู้สิ่งต่างๆ ผ่านการลงมือปฏิบัติอย่างมีความหมาย และมีความสุข นิสิตจะได้เรียนรู้หลักการและวิธีคิดที่จะสามารถนำไปประยุกต์ใช้เมื่อเจอสถานการณ์ที่แตกต่างกันออกไปได้ เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันทางความคิดให้นิสิต เมื่อมีความคิดที่ดีใช้ให้เกิด

ประโยชน์ ถูกกาลเทศะ แล้วก็นำมาซึ่งภูมิคุ้มกันในตัว ขยายออกไปสู่ผู้อื่น และสังคมต่อไป โดยเริ่มที่ตัวนิสิตก่อน อันได้แก่ การวางแผนการทำงาน คิดวิเคราะห์ ร่วมแสดงความคิดเห็น เรียนรู้การแก้ปัญหา ยอมรับข้อผิดพลาดที่สามารถเกิดขึ้นได้ ตลอดเวลา เรียนรู้ที่จะหาแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขจากข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้น ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล เกิดการปรับตัวเข้าหากันในการทำงาน เกิดความภาคภูมิใจในผลงานของตนเอง ชื่นชมตนเอง/ผู้อื่นและเห็นคุณค่าในตัวเองและผู้อื่น มีวุฒิภาวะทางอารมณ์ สามารถควบคุมอารมณ์ของตนเองในสถานการณ์ต่างๆ เรียนรู้การสร้างปฏิสัมพันธ์แรกพบกับผู้อื่นที่ไม่เคยรู้จักมาก่อน ทั้งการใช้ภาษาพูด สื่อสารและภาษาท่าทาง เกิดความรัก ความรู้สึกเป็นเจ้าของต่อพื้นที่ไร่ CEECE Farm ทำให้นิสิตตระหนักถึงการพัฒนา การดูแล และรักษาสถานที่ของตนเอง เพื่อส่วนรวม อันจะเป็นพื้นฐานของภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวของนิสิตเพื่อใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุขต่อไป

2.4 เงื่อนไขความรู้และคุณธรรม ทุกการลงมือทำและทุกการเรียนรู้ ยิ่งมีการปฏิบัติบ่อยครั้งก็จะเกิดความชำนาญ ส่งผลให้นิสิตเป็นผู้รอบรู้ มีความรอบคอบรอบคอบ และระมัดระวัง โดยใช้ความรู้ที่ได้รับทั้งจากประสบการณ์เดิมและประสบการณ์ใหม่มาปรับใช้ รวมไปถึงเงื่อนไขของคุณธรรม ทุกๆ เหตุการณ์ ทุกๆ ประสบการณ์ที่นิสิตได้รับจะส่งผลให้นิสิตเกิดการเรียนรู้สถานการณ์ ที่หลากหลาย พบเจอผู้อื่นมากมาย ก่อเกิดการเรียนรู้คุณธรรมในใจของนิสิต แม้เป็นเพียงกิจกรรมเล็กๆ ก็สามารสรสร้างพื้นฐานที่สำคัญแห่งความเป็นครูของนิสิตต่อไปได้ อาทิ เช่น ความซื่อสัตย์สุจริต ความมานะ อดทน เพียรพยายาม มีความรับผิดชอบในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย สร้างความสามัคคี ในหมู่คณะ การตรงต่อ

เวลา การช่วยเหลือ การแบ่งปัน และการมีน้ำใจต่อกัน

อภิปรายผล

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้โดยประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับนิสิตชั้นปีที่ 1-4 สาขาการศึกษาปฐมวัย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ได้รับประสบการณ์ที่หลากหลายจากการลงมือปฏิบัติการปลูก การดูแลรักษา การเก็บผลผลิต การแปรรูป และการจำหน่ายผลผลิตที่ไร่ CEECE Farm ผู้วิจัยขออภิปรายผลการศึกษาริวิจัย ดังนี้

1. ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความสำเร็จ/อุปสรรคของการเรียนรู้ของนิสิต ได้แก่

1.1 นิสิต ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญมากในการส่งผลความสำเร็จของงาน หากนิสิตมีการบริหารจัดการที่ดี มีการวางแผนงาน และดำเนินการตามแผนที่วางไว้ได้ ก็จะส่งผลให้เกิดความสำเร็จ ในงาน ซึ่งต้องอาศัยตั้งแต่การร่วมมือกัน ร่วมแสดงความคิดเห็น ออกแบบ วางแผน และร่วมกันดำเนินการ ซึ่งต้องเป็นไปด้วยความเข้าใจ ยอมรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน เมื่อเกิดปัญหาพร้อมที่จะหาทางแก้ไขอย่างสร้างสรรค์ เรียนรู้ซึ่งกันและกัน ยอมรับความแตกต่างระหว่างกัน ซึ่งมีความเห็นที่สอดคล้องกับ สอดคล้องกับ ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (2557: 10) ได้นำเสนอเกี่ยวกับการสอนผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ว่าครูต้องทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง ผ่านปฏิสัมพันธ์ทางสังคม โดยหากิจกรรมเพื่อสร้างความสามารถของผู้เรียนในรูปแบบการทำงานตามลำพังและร่วมกับเพื่อน ๆ เพื่อให้ผู้เรียนเรียนรู้การทำงานด้วยตนเอง รู้จักช่วยเหลือตนเอง รวมทั้งได้ทำงานร่วมกับผู้อื่น เป็นการฝึกการยอมรับ ความคิดเห็นของคนอื่น ๆ ซึ่งผู้เรียนจะต้องนำเอาวิธีการเรียนรู้

ติดตัวไปเรียนรู้ตลอดชีวิต สอดคล้องกับ สันติ บุญภิรมย์ (2557ก: 120) ที่นำเสนอว่า การเรียนรู้ คือ การได้รับความรู้ด้วยวิธีการต่างๆ ของแต่ละบุคคลนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในด้านต่างๆ ประกอบด้วย ความรู้ความสามารถ ทักษะ ความชำนาญ ทศนคติ การวิเคราะห์และการแก้ปัญหา และมีความสอดคล้องกับ ทวีป อภิลิทธิ (2556: 32-35) อธิบายถึงกระบวนการเรียนการสอนว่า จะต้องให้ผู้เรียน เรียนรู้การทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม การฟังอย่างมีวิจารณ์ญาณ การทำงานอย่างมีแผนและเป็นระบบ การบริหารการเงิน ตลอดถึงการเรียนรู้วิธีคิด “คิดเป็น” ใช้ความรอบคอบในการคิดและตัดสินใจในการทำงาน เพื่อให้งานบรรลุเป้าหมายที่วางไว้

1.2 สถานที่ วัสดุ อุปกรณ์ งบประมาณเป็นส่วนช่วยในการอำนวยความสะดวกของการปฏิบัติงาน ให้เป็นไปตามแผนงานที่วางไว้ภายใต้สิ่งอำนวยความสะดวกที่มี ซึ่งมีความเห็นที่สอดคล้องกับ พิมพ์พันธ์ เตชะคุปต์ และเพียรยินดีสุข (2557: 134) ได้อธิบายถึงการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญว่า เป็นการจัดการเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนได้ใช้ทักษะกระบวนการ สร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเองและสามารถถ่ายโยงความรู้ นำความรู้ไปใช้ได้ เน้นการผสมผสานการเรียนรู้หรือเน้นบูรณาการค้นคว้าจากแหล่งความรู้หลากหลาย ทั้งแหล่งความรู้ที่มีชีวิตและแหล่งความรู้ที่ไม่มีชีวิต สามารถพัฒนาปัญหาหลากหลายด้าน โดยผู้สอนต้องมีการส่งเสริมจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวก เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และมี ความสอดคล้องกับ ลักษณ์า สรวิวัฒน์ (2557: 234-237) ได้นำเสนอว่า สภาพแวดล้อมเป็นปัจจัยหนึ่งในหลายปัจจัยที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ทั้งนี้ควรจัดสภาพแวดล้อมที่สนับสนุนและอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้

หลากหลาย เป็นแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ มีความเหมาะสม ซึ่งมีความจำเป็นสำหรับผู้เรียนในโลกศตวรรษที่ 21 ซึ่งเน้นการปฏิบัติจริงจากกิจกรรมต่างๆ จนทำให้เกิดทักษะ และ ความชำนาญ

1.3 อาจารย์ที่ปรึกษา คอยให้คำแนะนำชี้แนะ ติดตามผลการดำเนินงาน พร้อมทั้งจะอำนวยความสะดวกแก่นิสิต ให้กำลังใจในการทำงาน และทำงานร่วมกับนิสิต เพื่อจะได้เห็นปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ที่เกิดขึ้น การฟังเสียงสะท้อนจากนิสิต เกิดเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างองค์ความรู้ต่างๆ แก่กันและกัน ซึ่งมีความเห็นที่สอดคล้องกับ วิเชียร ไชยบัง (2556: จ, 6) ที่ได้นำเสนอว่าในยุคปัจจุบันและในช่วงเวลาที่เรา กำลังจะก้าวไปสู่ศตวรรษที่ 21 การเป็นครูกับศิษย์จึงมีความหมายที่ยิ่งใหญ่กว่านั้น เพราะครูกับศิษย์มิใช่ผู้ที่ทำหน้าที่ให้และรับอีกต่อไป แต่ครูกับศิษย์ควรจะเป็นผู้ที่ร่วมกันวางแผนและออกแบบการเรียนรู้ไปด้วยกัน ด้วยความสมัครใจ และตระหนักในคุณค่าของความรู้ตลอดจนการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ครูผู้ที่มีวุฒิภาวะจะเข้าใจได้ว่าเมล็ดพันธุ์แต่ละชนิดแม้ว่าต้องการน้ำเพียงปัจจัยเดียวในการงอก แต่ทว่าเมล็ดพันธุ์ก็ต้องการเวลาในการงอก หรือเวลาในการแตกใบแต่ละใบไม่เท่ากัน สอดคล้องกับ ทวีป อภิลิทธิ (2556: 30-31) อธิบายถึงการสอนไว้ว่า การสอนผู้เรียนในยุคปัจจุบันไม่ได้สอนให้คนมีความรู้เพียงอย่างเดียว แต่มุ่งสอนคนให้รู้จักคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตจริงได้ รู้จักช่วยเหลือตนเอง สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ผ่านการใช้สื่อที่หลากหลาย เช่น คนที่มีความรู้ความชำนาญ กิจกรรม และการเรียนรู้ทางสังคม

1.4 ปัจจัยอื่นๆ ที่อยู่นอกเหนือการควบคุม เช่น สภาพอากาศที่ร้อนจัด การมีกิจกรรมต่างๆ ทั้งของทางสาขา คณะ และมหาวิทยาลัย

ที่กระทบต่อแผนการดำเนินงาน ก็ใช้วิธีการปรับแก้ไขตามสถานการณ์ ตามความเหมาะสม เพื่อเอื้อประโยชน์สูงสุดแก่การดำเนินงาน แอมโบรส เอ. และคณะ (Ambroa A. et al, 2556: 31, 212) ได้นำเสนอว่า การพัฒนาในปัจจุบันของนิสิต/นักศึกษามีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับบรรยากาศทางสังคม อารมณ์ และทางสติปัญญาของรายวิชา ความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ดังกล่าวนี้ส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้ แม้เราไม่สามารถควบคุมผลกระทบต่างๆ ที่นอกเหนือการควบคุมได้ แต่เราสามารถสร้างบรรยากาศในชั้นเรียนไปในทางที่เอื้อต่อการเรียนรู้ได้

จากข้อมูลการศึกษาวิจัยของผู้วิจัยได้พบว่า ปัจจัยส่งผลกระทบต่อความสำเร็จ/อุปสรรคของการเรียนรู้นั้นมีทั้ง นิสิต สถานที่ วัสดุ อุปกรณ์ งบประมาณ อาจารย์ที่ปรึกษา และปัจจัยอื่นๆ ที่อยู่นอกเหนือการควบคุม สอดคล้องกับงานวิจัยของ ขวัญใจ อุณหวัฒน์ไพบูลย์ และคณะ (2557: 1-2) ศึกษาการจัดการเรียนรู้ของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง และแหล่งเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง โดยการบูรณาการเรียนรู้แบบโครงการและแบบฐานเข้าด้วยกัน ทำให้ได้รูปแบบการเรียนรู้อีกรูปแบบหนึ่งที่ทำให้ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงและแหล่งเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง มีรูปแบบการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ การเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้วยการบูรณาการการเรียนรู้แบบโครงการและแบบฐาน มีวิธีการดังนี้คือ 1) บูรณาการหัวข้อโครงการหัวข้อเนื้อหาอาชีพเข้าด้วยกัน โดยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักคิด ใช้หลักความมีเหตุผล มาคิด วิเคราะห์ วางแผน ที่จะนำมาใช้เรียนใช้สอนโครงการและเนื้อเรื่องที่จะสอนต้องคำนึงถึงวิถีชีวิต เศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 2) บูรณาการการกำหนดจุดมุ่งหมาย การวิเคราะห์ การวางแผน และการเตรียมอุปกรณ์

เข้าด้วยกัน โดยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักคิด โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความพอเหมาะพอดี และการใช้อุปกรณ์ในห้อง ถิ่น 3) บูรณาการการดำเนินการศึกษาและการแบ่งกลุ่มฝึกอบรมเข้าด้วยกัน โดยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักคิด โดยเน้นให้ผู้เรียนได้รับความรู้ มีคุณธรรม 4) บูรณาการการนำเสนอผลงานและประเมินผลหรือวัดผลเข้าด้วยกัน โดยยึดหลักภูมิคุ้มกันของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเตรียมรับมือกับปัญหาหรือสิ่งต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นในภายหน้า

2. การเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของนิสิต จากการลงมือปฏิบัติกิจกรรมผ่านประสบการณ์ตรงที่ไร่ CEECE Farm จึงส่งผลให้นิสิตเรียนรู้อย่างมีความหมาย เกิดความสุข ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เกิดการพัฒนาการเรียนรู้ และสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ มีความพอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี โดยใช้ความรู้และคุณธรรมในการนำไปประยุกต์ในการปฏิบัติ ซึ่งมีความเห็นที่สอดคล้องกับ พิมพันธ์ เตชะคุปต์ และเพยาว์ ยินดีสุข (2557: 44, 134) ได้อธิบายถึงการเรียนรู้ว่าการเรียนรู้เป็นการเปลี่ยนพฤติกรรมอย่างถาวรหรือมีความรู้ความเข้าใจและสามารถนำความรู้ไปใช้ได้ สามารถถ่ายโยงความรู้สู่ชีวิตจริงได้ ด้วยกระบวนการเรียนรู้ที่มีความหมาย กล่าวคือ การให้ผู้เรียนใช้กระบวนการเพื่อสร้างความรู้ด้วยตนเอง ผู้เรียนจะเรียนรู้ได้ผลดีมากยิ่งขึ้น โดยใช้ทักษะการคิด และกระบวนการคิดเป็นเครื่องมือในการสร้างองค์ความรู้ ทักษะกระบวนการที่ผู้เรียนใช้เพื่อสร้างความรู้ นั้น คือ 1) กระบวนการทางปัญญา คือ การคิดและกระบวนการคิด 2) กระบวนการทางสังคม คือ กระบวนการทำงานเป็นกลุ่ม ทำงานเป็นทีม มีปฏิสัมพันธ์กัน เศรษฐกิจพอเพียงเป็น

ปรัชญาที่ชี้ถึงแนวการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศ ให้ดำเนินไปในทางสายกลาง เพื่อให้ก้าวทันต่อยุคโลกาภิวัตน์ และขณะเดียวกันต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ ให้พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว และกว้างขวางทั้งทางด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี (สุนัย เศรษฐบุญสร้าง, 2550: 10-11) การพึ่งตนเอง คือ เป้าหมายของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระบรมราชโองการและพระราชดำรัสเกี่ยวกับหลักการพึ่งตนเอง ได้แก่ พึ่งตนเองทางจิตใจ พึ่งตนเองทางสังคม พึ่งตนเองทางทรัพยากรธรรมชาติ พึ่งตนเองทางเทคโนโลยี และพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ สามารถอยู่ได้ด้วยตนเองในระดับเบื้องต้น โดยใช้หลักการ 3 ห่วง 2 เงื่อนไข คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันในตนเอง ส่วน 2 เงื่อนไข คือ ความรู้และคุณธรรม (สมศักดิ์ อมรสิริพงศ์, 2551: 101 ; รงค์ ประพันธ์พงศ์, 2550: 38) ซึ่งจากการศึกษาของผู้วิจัยพบว่า นิสิตเกิดการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

2.1 ความพอประมาณ นิสิตเกิดการเรียนรู้ที่ใช้ทุกอย่างอย่างเหมาะสม เพียงพอ และเกิดประโยชน์สูงสุดทั้งในการ การบริหารจัดการงบประมาณที่ได้มาให้เกิดผลกำไร และการแบ่งสัดส่วนรายได้ที่หามาได้ มีคุณภาพ ราคาเหมาะสม เห็นคุณค่าและความสำคัญของเงิน กว่าจะหามาได้ต้องแลกมาด้วยความพยายาม อดทน และความเหน็ดเหนื่อย ทำให้นิสิตตระหนักได้ว่าต้องใช้จ่ายอย่างประหยัด ไม่ฟุ่มเฟือย เพื่อลดภาระของครอบครัวอีกทางด้วย สอดคล้องกับ สมศักดิ์ อมรสิริพงศ์ (2551: 101) ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดี ไม่น้อยเกินไปและไม่มาก

เกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ และสอดคล้องกับ สมพร เทพลีธา (2549: 21) นำเสนอว่า เศรษฐกิจพอเพียงเน้นที่จิตใจที่รู้จักพอ คือ พอดี พอประมาณ และพอใจในสิ่งที่มี ยินดีในสิ่งที่ได้ ไม่โลภ เศรษฐกิจพอเพียงจะต้องเริ่มที่ตัวเอง โดยสร้างรากฐานทางจิตใจ ที่มั่นคง โดยเริ่มจากใจที่รู้จักพอ เป็นการปฏิบัติตามทางสายกลาง หรือมัชฌิมาปฏิปทา

2.2 มีเหตุผล การเรียนรู้จากการลงปฏิบัติ ทั้งการเลือกชนิดพืชที่จะปลูก การเลือกพื้นที่ที่เหมาะสมแก่การปลูก ทำให้นิสิตเรียนรู้ที่จะหาข้อมูลต่างๆ มา ใช้เพื่อตัดสินใจดำเนินการอย่างมีหลักการและเหตุ ฝักการคิดไตร่ตรอง พิจารณาถึงผลที่จะเกิดขึ้น เช่น การเลือกใช้ต้นทุนที่มีทั้งวัตถุดิบ วัสดุ อุปกรณ์ พื้นที่ ที่จะสามารถสร้างผลกำไร/ขาดทุน เมื่อนำผลผลิตออกจำหน่าย การออกแบบการนำเสนอผลผลิตที่น่าสนใจ เป็นที่ต้องการของผู้บริโภค ทั้งคุณภาพ ราคา และทุกขั้นตอนการผลิตปลอดภัย ถูกสุขอนามัย ภายใต้แนวคิดที่ให้นิสิต “ถ้าเป็น ผู้บริโภคจะซื้อสินค้า...หรือไม่” เป็นการเรียนรู้การใช้เหตุผลต่างๆ เพื่อนำมาประกอบการบริหารและจัดการกับทรัพยากร หรือผลผลิตที่มี ซึ่งมีความสอดคล้องกับ สันติ บุญภิรมย์ (2557ข: 3, 4) ได้อธิบายถึงการบริหารและการจัดการว่า การบริหารเป็นการใช้ศาสตร์และศิลป์ในการนำทรัพยากรทางการบริหารมาทำงานตามกระบวนการ เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ภายใต้สภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง ทั้งภายในและภายนอกองค์กร และการจัดการ คือ กิจกรรมที่ผู้ดำเนินการได้ทำงานโดยอาศัยบุคคลและทรัพยากรอื่น ๆ มาใช้ในการทำงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย อันได้แก่ การวางแผน การจัดการ การนำและการควบคุมภายใต้สภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง สอดคล้องกับ สุนัย เศรษฐ์บุญสร้าง

(2550: 13-14) ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า การจะสามารถเข้าถึงความพอเพียงที่เป็นการดำเนินไป ในทางสายกลางได้นั้น ต้องอาศัยการประมาณ อย่างมีเหตุผล และอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ เพื่อให้เกิดความพอดีพอเหมาะในการประพฤติปฏิบัติ ต่าง ๆ โดยถ้าหากสามารถสร้าง “เหตุ” ได้อย่างเหมาะสมถูกต้อง “ผล” แห่งความเจริญงอกงามก็จะเกิดตามมาในสัดส่วนที่สัมพันธ์พอดีกับ “เหตุ” นั้นๆ เสมอ

2.3 การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี เรียนรู้การบริหารจัดการภายใต้เงื่อนไขที่มี ทั้งเวลา สถานที่ และกำลังคน มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี การเรียนรู้สิ่งต่างๆ ผ่านการลงมือปฏิบัติอย่างมีความหมาย และมีความสุข นิสิตจะได้เรียนรู้หลักการและวิธีคิดที่จะสามารถนำไปประยุกต์ใช้เมื่อเจอสถานการณ์ที่แตกต่างกันออกไปได้ เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันทางความคิดให้นิสิต และเมื่อมีความคิดที่ดีใช้ให้เกิดประโยชน์ ถูกกาลเทศะ แล้วก็จะนำมาซึ่งภูมิคุ้มกันในตัว และขยายออกไปสู่ผู้อื่น และสังคมต่อไป โดยเริ่มที่ตัวนิสิตก่อน เช่น เรียนรู้การแก้ปัญหา การวางแผนการทำงาน คิดวิเคราะห์ ร่วมแสดงความคิดเห็น และยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น เมื่อทำงานประสบผลสำเร็จได้ จะก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในผลงานของตนเอง ซึ่งชมตนเอง/ผู้อื่นและเห็นคุณค่าในตัวเองและผู้อื่น ยอมรับข้อผิดพลาดที่สามารถเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา และเรียนรู้ที่จะหาแนวทางในการปรับปรุงแก้ไข จากข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้น เมื่อทำซ้ำๆ บ่อยๆ ก็ จะเกิดความรัก ความรู้สึกเป็นเจ้าของต่อพื้นที่ไร่ CEECE Farm ที่นิสิตได้ลงไปปลูกผัก สมุนไพร ดูแล และเก็บผลผลิตมาจำหน่าย ทำให้นิสิตตระหนักถึงการพัฒนา การดูแล และรักษาสถานที่ของตนเอง เพื่อส่วนรวม มีความสอดคล้องกับ กิลเบิร์ต (Gilbert, 2013: 115) ได้อธิบายถึงการมีแรงบันดาลใจในตนเอง เพียงแค่คนเราสามารถมี

รอยยิ้ม หัวเราะ และมีความรู้สึกที่ดีต่อสิ่ง ๆ ต่าง ก็จะเป็นพลังผลักดันให้สามารถปฏิบัติสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างมีความสุข และประสบผลสำเร็จในงานที่ทำได้ เพียงแค่มีแรงบันดาลใจที่ดีเป็นแรงผลักดัน สอดคล้องกับแอมโบรส เอ. และคณะ (Ambro. et al, 2556: 30) ได้นำเสนอว่า แรงจูงใจของ นิสิต/นักศึกษากระตุ้นให้เกิด ชี้นำ และก่อเกิดการกระทำเพื่อการเรียนรู้ สอดคล้องกับ สุนัย เศรษฐบุญสร้าง (2550: 13-14) ได้อธิบายว่า ถ้าสามารถพัฒนาทางสายกลางไปสู่ความเจริญงอกงามยิ่ง ๆ ขึ้นเป็นลำดับขั้นได้แล้ว ผลที่จะเกิดตามมาก็คือ การมีความแข็งแรงและระบบภูมิคุ้มกันในตัวต่อผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน เหมือนคนที่ออกกำลังกายอย่างพอเหมาะ กินอาหารที่มีคุณค่าอย่างพอดี ร่างกายก็จะมีแข็งแรง และเกิดระบบภูมิคุ้มกันต่อโรคร้ายไข้เจ็บต่างๆ เป็นต้น

2.4 เงื่อนไขความรู้และคุณธรรม ทุกการลงมือทำและทุกการเรียนรู้ ยิ่งมีการทำบ่อยครั้ง ก็จะทำให้เกิดความชำนาญ ส่งผลให้นิสิตเป็นผู้รอบรู้ มีความรอบคอบรอบคอบ และระมัดระวัง โดยใช้ความรู้ที่ได้รับทั้งจากประสบการณ์เดิมและประสบการณ์ใหม่มาปรับใช้ ประสบการณ์ที่นิสิตได้รับจะส่งผลให้นิสิตเกิดการเรียนรู้ สถานการณ์ที่หลากหลาย พบเจอผู้อื่นมากมาย ก่อเกิดการเรียนรู้คุณธรรมในใจของนิสิต แม้เป็นเพียงกิจกรรมเล็กๆ ก็สามารถสร้างพื้นฐานที่สำคัญแห่งความเป็นครูของนิสิตต่อไปได้ ซึ่งมีความเห็นที่สอดคล้องกับ วิเชียร ไชยบัง (2556: 15, 22-23, 39) ที่ได้อธิบายว่า การสร้าง “ปัญญา” เป็นงานที่ประณีตมากกว่าการสร้าง “ความรู้” ความรู้ไม่ได้ทำให้คนเรามีความสุขมากขึ้น คนจำนวนไม่น้อยจมอยู่กับความทุกข์ จากแรงบีบคั้นทางเศรษฐกิจและการพยายามปรับตัวให้ทันกับ การเปลี่ยนแปลงทางสังคม ความรู้กลายเป็นเรื่อง

ทำให้เราสามารถช่วยคนอื่นได้ แต่ขณะเดียวกัน ความรู้อาจเป็นเครื่องมือที่ทำให้เราหาประโยชน์จากคนอื่นที่รู้น้อยกว่าได้เช่นกัน การมีความรู้ที่ไม่ได้ไปถึงปัญญาอาจจะสร้างปัญหามากกว่าสร้างประโยชน์ การเรียนรู้เพื่อจดจำประสบการณ์หนึ่ง ๆ นั้นจำเป็นที่จะได้เชื่อมต่อกับความรู้สึกของผู้เรียน ประสบการณ์ที่จดจำมาเพียงเหตุการณ์เดียว อาจไม่ถึงความเข้าใจหรือนำไปใช้ได้ แต่เมื่อผ่านหลาย ๆ ประสบการณ์ การเชื่อมโยงเป็นโครงสร้างความรู้และโครงสร้างความรู้สึกก็จะเกิดขึ้น องค์ความรู้ที่เชื่อมต่อกับความรู้สึกก็จะใช้ได้จริงเช่นกัน เป็นชีวิตจริงที่ผสมผสานทุกอย่างลงตัว ซึ่งคุณธรรมกับความรู้จึงไม่ได้แยกชั้นกันอยู่

การนำแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ไปประยุกต์ใช้ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้กับพฤติกรรมในทุกระดับ เป็นการนำไปใช้เพื่อทางสายกลาง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันที่ดี มีความรอบรู้และมีความรอบคอบ ระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ คุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต ความอดทน และมีความเพียร (ฉลองภพ สุสังกร์กาญจน์, 2552: 49) ดังได้มี ผู้ศึกษาวิจัยในการจัดการเรียนรู้และประยุกต์ใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง สอดคล้องกับงานวิจัยของ เพ็ญพรรณ ชุติวศุท (2553: 146-147) การประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการจัดการเรียนการสอนระดับปริญญาตรี เพื่อศึกษาระดับความรู้ความเข้าใจปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของนักศึกษา และการประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการจัดการ เรียนการสอน ระดับปริญญาตรี เป็นนักศึกษาจำนวน 373 คน และใช้การสัมภาษณ์อาจารย์ผู้สอน 11 คน ผลการศึกษาพบว่า ระดับความรู้ความเข้าใจปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของนักศึกษา ในแต่ละด้านอยู่ในเกณฑ์ระดับปานกลางจนถึงระดับต่ำ โดยด้านภูมิคุ้มกันในตนที่ดี ด้านภาพรวมของ

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านความรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านความมีเหตุผล พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนด้านคุณธรรมและด้านความพอประมาณ พบว่ากลุ่มตัวอย่าง มีความรู้ความเข้าใจในระดับต่ำ ในการประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการจัดการการเรียนการสอน พบว่าอาจารย์ผู้สอนนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ในการจัดการเรียนการสอนครอบคลุมทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ การวางแผนการสอน วิธีการสอน กิจกรรม สนับสนุน สื่อการสอน การวัดและประเมินผลการเรียนการสอน โดยในด้านความพอประมาณ อาจารย์ผู้สอนประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการวางแผนการสอนเน้นทั้งทฤษฎีและปฏิบัติอย่างสมดุล และมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ สาวิตรี รังสิภัทร์ และ อภินันท์ แสงตรีเพชรเกล้า (2555) เพื่อศึกษาแนวทางการประยุกต์ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาตนเองและครอบครัวของนิสิตประชากรที่ศึกษาคือนิสิตชั้นปีที่ 2 คณะศึกษามหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์ จำนวน 32 คน ที่ลงทะเบียนเรียนวิชา 01001311 (เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร) ภาคปลาย ปีการศึกษา 2555 ดำเนินการวิจัยระหว่างเดือน พฤศจิกายน พ.ศ.2555 ถึง กรกฎาคม พ.ศ. 2556 การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่ตรวจสอบข้อมูลแบบ Triangular Techniques และผลการวิจัยพบว่า 1) แนวทางการประยุกต์ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาตนเองโดยการสร้างความพอดีให้ตนเอง ด้านจิตใจ ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านเทคโนโลยี 2) แนวทางการประยุกต์ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อพัฒนาครอบครัว โดยการให้ความรัก ความสามัคคีในครอบครัว การจัดทำและนำบัญชีครัวเรือน ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ และการพึ่งตนเอง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1.1 การส่งเสริมการเรียนรู้โดยประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับนิสิตสาขาการศึกษาปฐมวัย หากผู้ที่สนใจจะนำไปใช้ในการพัฒนานิสิตสาขาอื่น ๆ ครูผู้สอน เด็กปฐมวัย หรือปรับใช้กับชุมชน และสังคม ควรปรับให้มีความสอดคล้องกับบริบทของสังคม และวัฒนธรรมของแต่ละพื้นที่

1.2 การเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจากการลงมือปฏิบัติจริง ในพื้นที่จริง จะส่งผลให้นิสิตเกิดการเรียนรู้ที่มีความหมาย มีความสุข เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ซึ่งกันและกันระหว่างเพื่อน ครูผู้สอน และบุคคลอื่นที่อยู่แวดล้อม รู้จักทำงานร่วมกับผู้อื่น ยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล เรียนรู้การปรับตัวเข้ากับสังคม ก่อให้เกิดการพัฒนาตนเองและสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองอย่างยั่งยืน

1.3 การเปิดโอกาสให้นิสิตได้ปลูกผัก สมุนไพรต่าง ๆ ด้วยตนเองตามชนิดและสายพันธุ์ที่ร่วมกันเลือกกับเพื่อน นอกจากผู้เรียนจะได้รู้จักพืช สมุนไพรชนิดนั้น ๆ แล้ว เมื่อนำไปจำหน่ายได้เงินมา ส่งผลให้นิสิตหลายคนเกิดความภูมิใจในตนเอง เห็นคุณค่าของเงิน และเกิดการตระหนักในการใช้จ่ายอย่างประหยัด เพื่อลดภาระค่าใช้จ่ายของครอบครัว

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาการเรียนรู้โดยประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับนิสิตกลุ่มอื่น หรือกับกลุ่มตัวอย่างอื่น ๆ ด้วยรูปแบบวิธีการอื่นด้วย

2.2 ควรมีการศึกษาพัฒนาการของนิสิตที่ได้รับการพัฒนา ทั้งก่อนและหลังการดำเนินการ

2.3 ควรศึกษาความพึงพอใจของนิสิต CEECE Farm กลุ่มตัวอย่าง และผู้บริโภครที่ซื้อสินค้าจากไร่

เอกสารอ้างอิง

- ขวัญใจ อุดมวัฒน์ไพบูลย์, ไพรัช วงศ์ยุทธไกร และธนรัตน์ แต่วัฒนา. (2557). การเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้วยการบูรณาการเรียนรู้อยู่แบบโครงการและแบบฐาน. *วารสารวิชาการอุตสาหกรรมศึกษา*, 8(1), 1-11.
- ฉลองภพ สุตังกรกาญจน์, ณัฐฐพงศ์ ทองภักดี, อติศร์ อิศรางกูร ณ อยุธยา, วิทยา เจียรพันธ์, จิตติพร ศิริพันธ์ พันธเสน, จิตติพล ภักดีวานิช และ อภิชัย พันธเสน. (2552). *วิเคราะห์นโยบายมหภาคของรัฐในมิติต่าง ๆ จากปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (2540-2549)*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนวิจัย.
- ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. (2557). *ศิลปะการสอนเพื่อผู้เรียนในศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพฯ: วีพริ้นท์.
- ทวีป อภิสัทธี. (2556). *สอนเป็น สอนดี สอนเก่ง*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: วี. พรินท์ (1991).
- พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์ และพะเยาว์ ยินดีสุข. (2557). *การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เพ็ญพรรณ ชูติวิศุทธ (2553: 146-147). การประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการจัดการเรียนการสอนระดับปริญญาตรี. *วารสารร่มพญักษ์*, 28(2), 146-147.
- รงค์ ประพันธ์พงศ์. (2550). *เศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่*. กรุงเทพฯ: สถาพรบุ๊คส์.
- ลักขณา สิริวัฒน์. (2557). *จิตวิทยาสำหรับครู*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- วิจารณ์ พานิช. (2555). *วิธีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.
- วิเชียร ไชยบัง. (2556). *วุฒิภาวะของความเป็นครู*. มหาสารคาม: อภิชาติการพิมพ์.
- สมพร เทพสิทธิธา. (2549). *การเดินทางรอยพระยุคลบาทเศรษฐกิจพอเพียง ช่วยแก้ปัญหาความยากจนและการทุจริต*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: อมรินทร์ บুক เซนเตอร์.
- สมศักดิ์ อมรสิริพงศ์, (2551). *การวิเคราะห์การก่อเกิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้วยปฏิฐานนิยมและหลังปฏิฐานนิยม*. นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สันติ บุญภิรมย์. (2557ก). *การบริหารจัดการในห้องเรียน*. กรุงเทพฯ: ทรปเพ็ล เอ็ดดูเคชั่น.
- สันติ บุญภิรมย์. (2557ข). *ความเป็นครู*. กรุงเทพฯ: ทรปเพ็ล เอ็ดดูเคชั่น.
- สุจินดา ขจรรุ่งศิลป์. (2553). ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการจัดการศึกษาปฐมวัย. *วารสารการศึกษาปฐมวัย*, 14(3), 5-13.
- สาวิตรี รังสิภัทร์ และ อภินันท์ แสงตรีเพชรเกล้า. (2555). *แนวทางการประยุกต์ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาตนเองและครอบครัวของ นิสิตคณะเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์*. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

- สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาระบบราชการและสังคมแห่งชาติ. (2554). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555-2559*. สืบค้น 2 สิงหาคม 2559 จาก <http://www.ldd.go.th/th-TH>
- Ambroa A. S., Bridges W. M., DiPrto M., Lovett C. M. and Norman K. M. (2556). *การเรียนรู้แห่งศตวรรษที่ 21:7 หลักการสร้างนักเรียนรู้แห่งอนาคตใหม่*. (วันวิสาข์ เคน, ผู้แปล) กรุงเทพฯ: โอเพ่นเวลด์ส พับลิชชิ่ง เฮาส์.
- Gilbert, L. (2013). *Essential motivation in the classroom*. 2nd ed. New York: Routledge.
- McComds L. Barbara. & Miller, L. (2007). *Learner-centered classroom practices and assessments*. California: Corwin Pres.